

Nemzetközi jelentés a vallásszabadságról - 2004

Kiadta a U.S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor
2004. szeptember 15-én.

<http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2004/>

Magyarország

Az Alkotmány biztosítja a vallásszabadságot, és a kormány általában a gyakorlatban is tiszteletben tartja ezt a jogot. Magyarországon nincs államvallás, ám a négy „történelmi egyház” és néhány más felekezet olyan előjogokat élvez, amelyek más hitközösségek számára nem elérhetők.

A vallásszabadság tekintetében nem történt változás a jelentés által érintett időszakban. A kormánypolitika továbbra is elősegítette a szabad vallásgyakorlást.

Az Egyesült Államok kormánya a magyar kormánnyal folytatott általános párbeszéd keretében, az emberi jogok tiszteletben tartása jegyében tárgyal a kormánnyal a vallásszabadság kérdéseiről.

I. rész: Vallási demográfia

Magyarország területe 93.000 km², lakosainak száma körülbelül 10,1 millió.

Az adatvédelmi szabályok szigorú betartása nem teszi lehetővé a hivatalos adatgyűjtést a vallásgyakorlásról. Ugyanakkor két, 1996-ban és 1997-ben készített, egymástól független felmérés is arra a következtetésre jutott, hogy a vallás nem játszik túlzott szerepet a lakosság életében. A megkérdezettek mindössze 15%-a állította magáról, hogy aktívan gyakorolja hitét, és szigorúan betartja vallása tanait. A többség (55%) azt állította, hogy a maga módján gyakorolja vallását, vagy névlegesen vallásos, de nem él rendszeres hitéletet vallási közösségben. A megkérdezettek körülbelül 30%-a nyilatkozta magáról azt, hogy nem vallásos.

A 2001. évi népszámlálás kérdőívén szerepelt egy nem kötelezően megválaszolható kérdés a vallási hovatartozásról, melyre a lakosság 90%-a válaszolt. A népszámlálás eredményei szerint a magyar állampolgárok 55%-a római katolikus, 15%-a református, 3%-a lutheránus, és kevesebb mint 1%-a zsidó. Ez a négy vallás Magyarország négy történelmi egyháza. A válaszadók három százaléka vallotta magát görög katolikusnak, és 15% nyilatkozott úgy, hogy nincs vallási elkötelezettsége. A lakosság fennmaradó része számos egyéb felekezethez tartozik. A legnagyobb felekezet ezek közül a Hit Gyülekezete elnevezésű magyar evangélikus keresztény mozgalom. A többi felekezet között számos keresztény csoportosulás található, köztük öt ortodox felekezet. Továbbá működik hét buddhista és három iszlám hitközösség is.

Egy 1996-ban elfogadott törvény lehetővé teszi, hogy az állampolgárok személyi jövedelemadójuk egy százalékát az általuk kiválasztott egyháznak, illetve további egy százalékát az általuk kiválasztott nonprofit szervezetnek adományozzák. A

kormány majdnem megduplázza az adófizetők által adott támogatást, azaz a befolyt összeg 0,9%-ával támogatja az egyházakat. Az adóból a vallási felekezeteknek önként utalt összegek is alátámasztják a vallási hovatartozással kapcsolatos becsléseket. 2003-ban az adófizetők 14,6%-a 3 milliárd forint (14,6 millió dollár) támogatást nyújtott 114 vallási felekezetnek, amit a kormány még összesen 8,933 milliárd forinttal (43,6 millió dollárral) toldott meg.

II. rész: A vallásszabadság helyzete

Jogi és politikai keretek

Az Alkotmány biztosítja a vallásszabadságot, és a kormány általában a gyakorlatban is tiszteletben tartja ezt a jogot. A kormány minden szinten törekszik e jog teljes védelmét biztosítani: megsértését sem kormányzati, sem pedig magánszemélyek részéről nem nézi el.

Húsvét hétfő, Pünkösöd hétfő, Mindenszentek napja és a Karácsony nemzeti ünnepeknek számítanak. Ezek az ünnepek egyik vallási felekezetet sem érintik hátrányosan.

Az 1990. évi lelkiismereti szabadságról szóló törvény szabályozza a vallási közösségek tevékenységeit és az általuk élvezett kedvezményeket, és meghatározza a kedvezményekre jogosító kritériumokat. Ahhoz, hogy egy vallást bejegyezzenek, a vallási felekezetnek be kell nyújtania egy nyilatkozatot a helyi bíróságra, amely igazolja, hogy az adott vallásnak legalább száz híve van. A bíróságok csak azt vizsgálják, hogy egy adott új vallás bejegyzése nem ütközik-e az alkotmányba. Ugyan minden csoport szabadon gyakorolhatja a hitét, a hivatalos bejegyzés bizonyos védelmet és kedvezményeket biztosít egy vallási közösség számára, és megnyitja az utat az állami támogatásokhoz is. A bíróságok eddig 144 vallást jegyeztek be.

A vallásoktatás nem része a közoktatási intézmények tanmenetének, de az állam lehetővé teszi, hogy az általános és középiskolai tanulók tanórán kívüli hittanórákra járjanak. A szabadon választható hittanórákat a normál iskolai tanítás után a különböző vallások képviselői az iskola épületében tartják. Ugyan a kormány lehetővé teszi, hogy kisebb egyházak követői és részesülhessenek vallásoktatásban az állami iskolákban, a délutáni hittanórák nagy részét a négy történelmi egyház képviselői tartják. A 2003/2004-es tanévben 41 bejegyzett vallás képviselői biztosítottak vallási nevelést az állami iskolák 525.197 tanulója részére.

A tábori lelkészi szolgálatról szóló 1994-es kormányrendelet nyomán a négy történelmi egyház ma már állandó lelkészi képviseletet működtet a Magyar Honvédségnél. A rendelet azt is előírja, hogy a honvédség könnyítse meg a más vallású katonák hitgyakorlását is, és az állomány részére biztosítson lelkipásztori gondozást. A lelkészi szolgálatot a Honvédelmi Minisztérium támogatja és tartja fenn. A rendelet értelmében a katonáknak nem jár speciális bánásmód sem akkor, ha igénybe veszik, sem pedig akkor, ha nem veszik igénybe a lelkészi szolgálatot. Ezt a rendelkezést a gyakorlatban is tiszteletben tartják. Hasonló rendszer működik a szabadságvesztésüket töltőknek nyújtott vallási szolgálatoknál, melyet az Igazságügy Minisztérium szabályoz.

A kormány állami támogatást nyújt a bejegyzett egyházak részére. 2003-ban a kormány mintegy 36,18 milliárd forint (176,5 millió dollár) állami támogatást nyújtott különböző vallási tevékenységekhez és a hozzájuk kapcsolódó programokhoz. A kormányzat támogatta a vallásgyakorlást, az oktatási munkát, valamint a kulturális értékű művészeti közgyűjtemények fenntartását. Az állam által adott pénzügyi támogatás nagy részét a vissza nem adott egyházi ingatlanokért járó kártérítés, az egyházi intézmények felújítása és a vallási tevékenységek általános támogatása alkotta. A kormány az állami intézményekkel megegyező mértékben (gyerekszám alapján) támogatja az egyházi iskolákat. A kormány által nyújtott támogatás általában évről évre változatlan.

2003-ban a kormány 1,424 milliárd forinttal (6,95 millió dollárral) támogatta a papságot az 5000 főnél kevesebb lelket számláló településeken.

A vallási intézmények újjáélesztésére és az ingatlanviták rendezésére a kormány külön megállapodásokat írt alá a négy történelmi egyházal és két kisebb egyházal (a Magyar Baptista és a Budai Szerb Ortodox Egyházal) 1997 és 1999 között. A vallási felekezetek és az állam megállapodtak arról, hogy több ingatlan visszaszáll az egyházra, a vissza nem származtatható ingatlanok helyett pedig pénzbeli kártérítést fizet az állam. Ezeket a megállapodásokat az 1991-es kárpótlási törvény foglalja össze, amely előírja, hogy a kormány nyújtson kárpótlást a vallási felekezeteknek az 1946. január elseje után kisajátított ingatlanokért. 2003-ban a kormány 2,75 milliárd forintot (13,41 millió dollárt) fizetett ki kárpótlásként a kommunizmus idején elkobzott javakért. 2004 első negyedévében 46, összesen 7,8 milliárd forint (30,05 millió dollár) értékű ingatlan került vissza a Katolikus Egyházhoz. Becslések szerint 2011-ig az állam mintegy 34,2 milliárd forintot (166,8 millió dollárt) fizet ki a vallási felekezeteknek a vissza nem adott épületekért. Bár e megállapodások fő tárgya az ingatlanokkal kapcsolatos kérdéskör és a kárpótlás, a dokumentumok tartalmaznak rendelkezéseket a vallási csoportok közszolgálati tevékenységeiről, a vallásoktatásról és a műemlékvédelemről is.

2003 végén 968 olyan rendezetlen ügy volt, amelynek tárgya az egykor egyházi tulajdonában lévő ingatlanok voltak. Az állam 2011 előtt köteles arról dönteni, hogy visszaszolgáltatja-e ezeket az ingatlanokat. Az ingatlanügyekben 12 vallási felekezet érintett: a Katolikus, a Református, a Lutheránus, az Unitárius, a Baptista, a Magyarországi Román Ortodox, a Budai Szerb Ortodox, a Magyar Metodista, a Hetedik Napi Adventista Egyház, az Üdvhadsereg, illetve a Magyar Zsidó Hitközösségek Szövetsége (Mazsihisz). 2003-ban 174 ingatlan ügyében döntöttek, amelyek többsége a Katolikus, a Református és a Lutheránus Egyházakat illeti meg. Hatvanegy ingatlant visszaszolgáltattak az egyházaknak, 113 ingatlanért pedig pénzbeli kártérítést nyújtott az állam. Az 1991-es Kárpótlási Törvény alapján a vallási felekezetek összesen 7220 ingatlanigényt nyújtottak be: 1600 kérelmet elutasítottak arra hivatkozva, hogy azokra nem vonatkozik ez a törvény; a kormány 1822 esetben döntött az ingatlan visszaadása mellett, további 1770 esetben pénzbeli kártérítést nyújtott; körülbelül 1000 esetben pedig az egykori és a jelenlegi tulajdonosok közvetlenül, a kormány beavatkozása nélkül egyeztek meg. A maradék 968 esetben 2011-ig kell döntést hozni. A vallási rendek és egyházi iskolák visszakapták a kommunista rendszerben elkobzott ingatlanaik egy részét.

A jelentés által felölelt időszak alatt a magyar kabinet kormányközi szerződésben

vállalta, hogy hozzáférhetővé teszi a holokauszttal kapcsolatban a magyar kormány birtokában lévő archív anyagokat. Ezt az elkötelezettséget a kormány ügynökségek közötti megállapodásokkal tervezi kiegészíteni, hogy megkönnyítse a levéltári anyagokhoz való hozzáférést az amerikai Holokauszt Emlékmúzeum számára. Áprilisban a kormány megállapodott az amerikai kormánnyal a kulturális örökségi helyszínek védelméről. E megállapodás lehetővé teszi az elhanyagolt zsidó kulturális örökség helyszíneinek fenntartását és megőrzését. A kormány vállalta, hogy konkrét intézkedésekkel fogja segíteni e megállapodás megvalósítását, és megígérte, hogy pénzzel is támogatni fogja a megállapodás alapján megvalósuló műemlékvédelmi projekteket. Szintén áprilisban történt, hogy a kormány felavatta a Holokauszt Emlék Központot, melynek létrehozását még az előző kabinet kezdeményezte. A kormány nagy erőfeszítéseket tett az antiszemitizmus visszaszorítására azzal, hogy nyíltan felszólalt a szélsőjobboldali nézeteket vallók kódolt beszédei ellen. A miniszterelnök pedig nyilvánosan kijelentette, hogy a holokausztért a magyarokat is felelősség terheli.

2003 januárjában a kormány és a Mazsihisz megállapodást kötött arról, hogy az állam kártérítést fizet a holokauszt túlélőinek és azok örököseinek. A megállapodással egy hat éve húzódó vita zárult le a kormány és a zsidó közösség között. A terv értelmében, amely még ugyanabban az évben érvénybe lépett, az arra jogosultak 400.000 forintot (1724 dollárt) kaptak az államtól. A programban csak azok vehetnek részt (a Mazsihisz becslése szerint mintegy 150.000 ember), akik eleget tettek az 1994-es regisztrációs határidőnek. A Mazsihisz szerint a potenciális kedvezményezettek közül sokan eredetileg azért nem regisztráltatták magukat, mert vonakodtak attól, hogy kormányzati nyilvántartásban zsidóként szerepeljenek, vagy pedig azért, mert szkeptikusak voltak az 1992-es kárpótlási törvény megvalósításával kapcsolatban.

A vallásszabadság korlátozása

A kormány politikája és gyakorlati tevékenysége továbbra is hozzájárult a szabad vallásgyakorláshoz. Ugyanakkor a kormány hajlott arra, hogy a nagyobb vagy régebbi múlttal rendelkező egyházakat kedvezőbb bánásmódban részesítse, mint a kisebb vallási felekezeteket. Több törvény és kormányrendelet (például a tábori lelkeszi szolgálatról szóló rendelet és 2003 januárjáig az adótörvény) kifejezetten olyan jogokkal és privilégiumokkal ruházta (ruházta) fel a történelmi egyházakat, amelyekben a többi vallási felekezet közvetlenül nem részesülhet.

2003 januárja előtt az adótörvény szerint adókedvezményre jogosító adományokat csak nagy vagy nagy múltú egyházaknak lehetett juttatni. A korábbi rendszerben az adókedvezmény igénybevételéhez vagy azt kellett igazolni, hogy az adott egyház már legalább száz éve jelen van az országban, vagy azt, hogy 30 éve törvényesen bejegyzett egyház (de mivel a kommunista rendszer idején nem jegyezték be új vallást, ez a rendelkezés lényegében az 1925 előtt bejegyzett egyházakra vonatkozott), vagy hogy az adott vallás hívei az adófizetők egy százalékát alkotják (körülbelül 43.000 ember). Ezen előírások miatt a mintegy 136 Magyarországon bejegyzett vallás közül csak 14 élhetett az adókedvezmény lehetőségével. 2003 januárjától az egyházak állami támogatásáról szóló törvény módosítása következtében bármely bejegyzett egyháznak nyújtott adomány összege levonható az adóból.

Hihető jelentések érkeztek arról, hogy a kormány - a törvénnyel összeférhetetlen módon - késleltette, illetve néhány esetben megtagadta a kisebb és újabb egyházak által alapított iskolák akkreditálását. A Magyarországi Krisna-tudatú Hívők Közössége által teológiai intézmény működtetésére benyújtott kérelmet végül 2003-ban, három év késéssel akkreditálta az Állami Akkreditációs Bizottság. A Kormány a történelmi egyházak akkreditálási kérelmeit nem vetette ilyen alapos vizsgálat alá.

Nem érkezett jelentés arról, hogy valakit vallási alapon tartottak volna börtönben vagy őrizetben.

Erőszakos hittérítés

Nem érkezett jelentés erőszakos hittérítésről, vagy olyan kiskorú amerikai állampolgárokról, akiket elraboltak vagy illegálisan kicsempészték volna az Egyesült Államokból, vagy arról, hogy elutasították volna ilyen állampolgárok visszatérését az Egyesült Államokba.

Terrorista szervezetek által elkövetett bűncselekmények

Nem érkezett jelentés arról, hogy a jelentés által érintett időszakban egyházak ellen intéztek volna támadást terrorista szervezetek.

A vallásszabadsággal kapcsolatos pozitív fejlemények

Egy megsemmisített ítélet nyomán a kormány lépéseket tett a gyűlöletbeszéddel kapcsolatos törvény szigorítására. Továbbá megnyitotta az országos levéltár kapuit a holokauszt kutatói előtt, és vállalta a zsidó kulturális örökségi helyszínek megőrzését. Több magas rangú kormánytisztviselő, köztük Medgyessy Péter miniszterelnök felszólította az állampolgárokat, hogy ismerjék el honfitársaik részvételét a holokausztban, eloszlata ezzel azt az általános nézetet, hogy a tragédiáért kizárólag az országot lerohanó nácik a felelősek.

III. rész: Társadalmi magatartásformák

A vallási felekezetek baráti viszonyban állnak egymással, csak kisebb súrlódások vannak közöttük. Több keresztény egyház és a zsidó hitközösség intézményesítette a keresztény-zsidó párbeszédet, amelynek keretében vallásoktatók rendszeres eszmecserét folytatnak. Az egyházak számtalan területen mutattak nagy hajlandóságot az együttműködésre közös társadalmi vagy politikai célok elérése érdekében.

Mindent összevéve a társadalom örömmel fogadta az egyházi tevékenységek fellendülését a politikai átmenet követően. Ugyanakkor némi aggodalmat kelt az, hogy milyen könnyen vissza lehet élni a vallásra vonatkozó jogszabályokkal, illetve az, hogy egyes „új vallások” szükségtelenül nagy befolyást gyakorolnak követőikre.

A Büntető Törvénykönyv 1997-es módosítása nyomán könnyebb betartatni és szigorítani az áldozat etnikai, faji vagy nemzeti hovatartozása miatt elkövetett, gyűlölet-motiválta bűncselekményekért járó büntetéseket. 2003 elején az ügyészség sikeresen emelt vádat a szélsőjobboldali Magyar Igazság és Élet Pártja egyik tagja ellen egy helyi újságban megjelent antiszemita cikk miatt. 2003 novemberében a

budapesti feljebbviteli bíróság felmentett egy volt parlamenti képviselőt, aki egyébként református lelkész, a gyűlöletszítás vádjára alól. Egymásnak ellentmondó álló bírósági végzések miatt a Parlament szigorította a gyűlöletbeszédről szóló törvényt, hatáskörét vallási felekezetekre is kiterjesztve. A jobb- és baloldal nyomásának engedve Mádl Ferenc köztársasági elnök a törvényt januárban véleményezés céljából az Alkotmánybíróság hatáskörébe utalta. Májusban az Alkotmánybíróság úgy határozott, hogy a törvény túl homályosan fogalmaz, és finomítás céljából visszaküldte azt a Parlamentnek.

Megszaporodtak a keresztény és zsidó egyházak tulajdonában lévő ingatlanok rongálásával vagy megsemmisítésével kapcsolatos híradások. Rendőrségi jelentések szerint 2003-ban 459 esetben történt temetőrongálás, 108 esetben pedig templomba/imahelyre törtek be illetéktelenek. 2002-ben 200, illetve 50 hasonló bűncselekmény történt. 2004 első negyedévében a rendőrség 135 temetőrongálásról és 15 templom/imahely ellen elkövetett betörésről számolt be. Arról nincs adat, hogy az érintett temetők mely egyházak tulajdonában állnak. A legtöbb rendőri és egyházi hatóság úgy véli, hogy az esetek mögött huliganizmus, nem pedig vallási intolerancia áll.

Továbbra is problémát jelentett az antiszemitizmus, mely ellen a kormány folytatta a küzdelmet. Antiszemita erőszakos cselekményekről nem érkezett jelentés, ám a zsidó közösség képviselői aggodalmukat fejezték ki amiatt, hogy egyes médiumokban, a társadalomban és kódolt politikai beszédekben antiszemita megnyilvánulásokra került sor. Például a magyar közszolgálati rádióban sugárzott vasárnapi hírműsor, a Vasárnapi Újság egyes részeit azzal vádolták, hogy antiszemita nézeteket valló vendégeket szólaltattak meg. A Magyar Demokrata című hetilap továbbra is közölt antiszemita, illetve holokauszt-tagadó szerzők tollából származó cikkeket. 2003 októberében az Éjjeli menedék című, hetenként jelentkező talk show-ban a holokauszt-tagadó David Irving becsmérlő szavakkal illette a zsidókat. A műsort megszüntették. A Mazsihisz képviselői arra panaszkodtak, hogy egy EU-ellenes mozgalom a Dávid-csillagot használta propaganda anyagaiban. A szervezet továbbá arra kérte a Kulturális Örökség Minisztériumát, hogy zárjanak be egy vidéki múzeumban megrendezett kiállítást, amelynek fő motívuma a nyilaskereszt és a II. világháború idején tapasztalható magyar nacionalizmus volt. A kiállítást bezárták, a kiállított tárgyakat pedig visszaadták tulajdonosaiknak. Januárban tiltakozók egy kis csoportja egy izraeli zászlót égetett el egy budapesti rádióállomás épülete előtt. A tiltakozás válasza volt egy műsorvezető élőben sugárzott kijelentésére, mely szerint minden keresztényt ki kellene irtani. Idegen nemzet zászlójának elégetése miatt három ember ellen emeltek vádat, a rádióállomás műsorszórási jogát pedig egy hónapra felfüggesztették. Áprilisban Magyarországra látogatott az izraeli főrabbi és elnök, akik pozitívan nyilatkoztak a magyarországi zsidó közösség helyzetéről.

IV. rész: Az Amerikai Egyesült Államok kormányzati politikája

A amerikai nagykövetség aktívan figyelemmel kíséri a vallási tevékenységeket, rendszeres kapcsolatban áll a kormány tisztségviselőivel, a parlamenti képviselőkkel, a nagyobb és kisebb egyházak vezetőivel, illetve azon helyi és nemzetközi civil szervezetek képviselőivel, amelyek a vallásszabadság kérdéseivel foglalkoznak. E kapcsolatokon keresztül a nagykövetség tisztségviselői szorosan nyomon követték a kormány törvénymódosító indítványait, és azt, hogy mindez hogyan befolyásolhatja

a kisebb, kevésbé ismert egyházakat.

A jelentés által felölelt időszakban az amerikai nagykövetség fontos szerepet játszott az amerikaiak külföldi kulturális örökségének megőrzését célzó megállapodás létrejöttében. Ez a megállapodás lehetővé teszi a magyarországi zsidó vallási és kulturális helyszínek megőrzését. A nagykövetség nagyban hozzájárult ahhoz a megállapodáshoz is, mely a holokauszttal kapcsolatos archív anyagokhoz való hozzáférés biztosítja.

A nagykövetség továbbra is aktívan követi a holokauszt áldozatainak kárpótlási és ingatlan visszaszolgáltatási ügyeit. A nagykövetség munkatársai együttműködtek a Mazsihisz-szal, a Magyar Zsidó Közalapítvánnyal, más helyi és nemzetközi zsidó szervezetekkel, a parlamenti képviselőkkel, valamint a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumával a kárpótlási ügyekkel kapcsolatos párbeszéd fenntartása, a méltányos kárpótlás elősegítése és a holokauszttal kapcsolatos archív anyagokhoz való hozzáférés biztosítása érdekében.

Az amerikai nagykövetség továbbra is arra biztatja a magyar kormányt, hogy lépjen fel az antiszemitizmus és a gyűlöletbeszéd ellen.